

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۴	درآمد
۷	فصل اول: مستحب بودن زیارت اربعین یا پیاده‌روی به سوی کربلا
۱۲	فصل دوم: تاریخ پیدایش موکب‌ها و تکامل تاریخی آن‌ها
۱۳	دوره‌های عزاداری حسینی
۱۳	۱. برگزاری این مجالس در همان نخستین ساعت‌های پس از شهادت امام و نیز ...
۱۴	۲. مجالس حسینی که مختار (رحمة‌الله) آن‌ها را به پا داشت
۱۵	۳. عزاداری امام حسین (ع) در دوران بنی‌امیه
۱۵	۴. عزاداری امام حسین (ع) در دوران بنی‌عباس
۱۶	۵. عزاداری امام حسین (ع) در دوران بُویهیان
۱۶	۶. عزاداری امام حسین (ع) در دوران حکومت سلجوقیان
۱۷	۷. عزاداری امام حسین (ع) در دوران حکومت صفویان
۱۷	۸. عزاداری حسینی در دوران حکومت عثمانیان
۱۸	۹. عزاداری امام حسین (ع) در دوران حمله و هابیان
۱۸	۱۰. عزاداری حسینی در دوران فرمانروایی علی پاشا
۱۹	۱۱. عزاداری حسینی در قرن گذشته
۲۱	۱۲. عزاداری حسینی در دوران حمدانیان و فاطمیان
۲۲	فصل سوم: قیام ماه صفر (جنبش موکب‌های حسینی)
۲۳	پیام این رویدادها
۲۳	رویدادهای قیام ماه صفر
۲۳	۱. رخدادهای روز ۱۵ صفر
۲۴	۲. رخدادهای روز ۱۶ صفر
۲۴	۳. رخدادهای روز ۱۷ صفر

صفحه	عنوان
۲۵	۴. رخدادهای روز ۱۸ صفر
۲۵	۵. رخدادهای روز ۱۹ صفر
۲۵	۶. رخدادهای روز ۲۰ صفر
۲۸	فصل چهارم: موضع گیری مراجع پیشین دربارهٔ موکب‌ها
۳۱	فصل پنجم: موضع گیری‌های مراجع معاصر
۳۲	موضع گیری، اعلامیه‌ها و ارشادات مراجع
۳۲	اول: متن رهنمودهای آیت‌الله العظمی سیستانی
۳۹	دوم: سخنان، رهنمود و موضع گیری امام خامنه‌ای
۴۳	سوم: سخنان مرجع فقیه محمد سعید حکیم
۴۶	فصل ششم: هدف‌های موکب
۴۶	اول: زنده نگاه داشتن این مناسک
۴۷	دوم: هدف این موکب‌ها ژرفا بخشیدن به آگاهی و بصیرت
۴۹	سوم: موکب‌های حسینی، پایگاه‌های تبلیغات اسلامی
۴۹	چهارم: موکب‌ها، تقویت کنندهٔ همبستگی اجتماعی
۵۰	پنجم: موکب، کانون شور و حرارت و بالا بردن همت‌های معنوی
۵۱	ششم: موکب‌ها، مدارس علمی، فکری و فرهنگی
۵۱	هفتم: موکب‌ها، نشانگر وحدت اسلامی
۵۲	هشتم: موکب‌ها و زنده نگاه داشتن مفهوم شهادت
۵۳	نهم: موکب‌ها و نگرانی از ثروت‌های اقتصادی امت اسلامی
۵۳	دهم: موکب‌ها، ابزاری برای یکسان‌سازی راهبردهای مسلمانان
۵۴	یازدهم: موکب‌ها، پدیده‌ای ضد جنبش ابراهیمی
۵۴	دوازدهم: موکب‌ها و زیارت اربعین، نگاهبان طرح تمدنی
۵۸	فصل هفتم: گسترهٔ جغرافیایی مواکب و ویژگی‌های آن‌ها (دیپلماسی موکب‌ها)
۵۸	اول: جغرافیای جهانی
۵۹	دوم: جغرافیای موکب‌های عراقی و ویژگی‌های آن‌ها
۵۹	نکاتی عمومی
۵۹	اول: روحیهٔ بخشندگی عام حسینی
۶۱	دوم: مشارکت همهٔ جامعهٔ عراق، توانگران و تهی‌دستان در موکب‌ها
۶۱	سوم: خدمتگزاری موکب‌ها برای همه
۶۲	چهارم: موکب‌ها، نشانی از ناتوانی فرهنگ حزب بعث

صفحه	عنوان
۶۳	پنجم: اخلاق موکب داران
۶۴	ششم: جغرافیای موکب‌ها و تنوع گروه‌های شرکت کننده
۶۴	هفتم: جنبش موکب‌ها در سال ۲۰۰۳م
۶۶	فصل هشتم: موضع گیری‌ها، فداکاری‌ها و درس‌ها
۶۶	۱. ابوليث و پنج فرزندش
۶۸	۲. شهدای موکب‌ها از ملت عراق
۶۸	۳. کودک گریان خدمتگزار
۶۹	۴. روش درخواست و التماس از زائران
۶۹	۵. برافراشتن پرچم ایران و عراق
۷۰	۶. موضع گیری زن عراقی
۷۱	۷. ایوب قهرمان، مرگ را به آغوش می کشد
۷۱	۸. عثمان، نماد وحدت و برادری
۷۳	فصل نهم: موضع گیری دولت نسبت به موکب‌ها
۷۵	فصل دهم: برنامه‌های موکب‌ها و خدمات‌های گوناگون آن‌ها
۷۵	۱. خدمات غذایی
۷۵	۲. خدمات ارشادی
۷۶	۳. خدمات معنوی
۷۷	۴. خدمات مالی
۷۷	۵. خدمات اجتماعی
۷۸	۶. خدمات معنوی و عبادی
۷۹	فصل یازدهم: دستاوردهای زیارت اربعین برای نهضت و جنبش موکب‌ها
۸۲	فصل دوازدهم: حجم هزینه‌های داوطلبانه موکب‌ها (بخشی بی‌چشمداشت)
۸۲	۱. تفسیر ملی گرایی
۸۳	۲. تفسیر اعتقادی
۸۸	فصل سیزدهم: ارتباط قبایل با موکب‌ها و نقش حوزه‌ها در راهبری موکب‌ها
۹۲	فصل چهاردهم: نقش مؤسسات در پشتیبانی از موکب‌ها
۹۴	فصل پانزدهم: موکب‌ها میان تبلیغات دوست و دشمن
۹۶	فصل شانزدهم: انتقال پدیده موکب‌ها به کشورهای همسایه

صفحه	عنوان
۹۹	فصل هفدهم: نکته‌ها و درس‌های مورد تأکید موب‌ها
۹۹	اول: فرهنگ موب‌ها، فرهنگ مقاومت
۹۹	دوم: فعالیت اجتماعی موب‌ها
۱۰۰	سوم: موب‌ها، دوستدار حشدالشعبی
۱۰۱	چهارم: موب‌داران و آمادگی‌های زود هنگام
۱۰۱	پنجم: موب‌ها و پویایی مراکز مطالعاتی و پژوهشی و فعالیت‌های فرهنگی
۱۰۱	ششم: موب‌ها، نمادی از ژرفا و اصالت نوع میراث عراقی
۱۰۲	هفتم: موب‌ها و جنبش جهاد تبیین
۱۰۴	فصل هجدهم: ادبیات موب‌ها
۱۰۷	تصاویر

پیشگفتار

خداوند متعال می‌فرماید: ﴿مَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ﴾ (حج / ۳۲): «این است [مناسک حج] هر کس شعائر الهی را بزرگ دارد، این کار نشانه تقوای دل‌هاست».

موکب‌داری اکنون و در طول تاریخ از نظر ظاهری ارائه مجموعه‌ای متنوع از خدمات انسانی برای زائران امام حسین (ع) است و اما در باطن پدیده‌ای است که جنبه‌های ارزشی بسیار ژرفی دارد که با تشیع و نهضت امت اسلامی و خیزش ارزش‌ها و رویارویی با نفوذ فرهنگی و تهدیدات دیگر ارتباط دارد و نشان‌دهنده اسلام ناب محمدی و تأکید بر هویت اسلامی و وابستگی به خط اهل بیت است و نشانه حضور میدانی امت با تمام توانایی‌های خویش و یادآوری تاریخ و نبرد همیشگی میان حق و باطل است که ایستادگی خود را در کنار حق بر ضد باطل اعلام می‌کند.

موکب‌ها جنبه‌های اجتماعی، مکتبی و عمومی دارند که در آن ملت‌های اسلامی از سراسر جهان با یک هدف و رهبری واحد و اندیشه یگانه و یک مسیر و یک زمان و مکان، به صورت میلیونی گرد هم می‌آیند و به این صورت نشان‌دهنده هویت اسلامی و فرصتی برای گسترش آگاهی، بیداری و فرهنگ اسلامی از راه ارشاد و بیدارگری هستند.

پدیده موکب‌های حسینی شایسته است که مورد بررسی و مطالعه قرار گیرد و در مورد آن‌ها آگاهی داده شود، چرا که کارخانه بزرگ انسان‌سازی برای امت و مناسبتی برای وحدت آن‌ها در یک زمینه است. در این موکب‌ها میلیون‌ها نفر با امام حسین (ع) و ارزش‌ها و نهضت و راه و روش او بیعت می‌کنند و با شیوه ستمگران و دیکتاتورهای مخالف می‌ورزند. این راهپیمایی با این ویژگی‌ها حاکی از آن است که این امت برای ساختن مجدد، عظمت، آینده خویش و استحکام بخشیدن به کاخ‌های تمدن اسلامی خود، از شایستگی برخوردار است.

موکب‌ها، صنعت و هنری حسینی و نتیجه فرهنگ و طرف‌داری مسلمانان از خط حق الهی و بر ضد انحراف، تحریف و سقوط در منجلاب فساد و گمراهی است، که امام حسین (ع) نماینده آن به شمار می‌آید. آری این موکب‌ها نشانگر آمادگی بزرگ امت اسلامی برای یاری حق است. پدیده موکب‌ها نشان‌دهنده جنبشی مردمی - اعتقادی از امت اسلامی، به رهبری امام معصوم (ع) یا نایب اوست که در دوران غیبت کبری انجام می‌گیرد تا اهداف قیام و نهضت

امام حسین (ع) را تحقق بخشد.

نخستین انگیزه جنبش موكب‌هاى حسینی را می‌توان احساسات، عواطف، محبت و دوستی اهل بیت (علیهم‌السلام) دانست؛ اما این مطلب بدان معنا نیست که این موكب‌ها از اهدافی والاتر، آگاهی گسترده‌تر و روحیه مکتبی بزرگ‌تری برخوردار نیستند.

توده‌های میلیونی حاضر در این موكب‌ها همان پایگاه مردمی‌اند که با مفاهیم جنبشی اسلامی، اهداف قیام امام حسین (ع) را به عنوان مسیری اسلامی و تجربه بی‌نظیر انسانی همراهی می‌کنند. افزون بر این، مسائل محلی و جهانی خود را حل می‌کنند و نوعی آگاهی اجتماعی پدید می‌آورند که با منظومه ارزش‌ها و اخلاق اسلامی سازگار است و گاهی این حرکت به صورت توده‌های عظیم میلیونی درمی‌آید تا مسائل اجتماعی را مطرح کند و برای انگیزه دادن و برانگیختن توده‌ها به صورت گسترده‌تر از آنچه ما انتظار داریم و هر جستجوگری در این زمینه انتظار دارد، موضع‌گیری‌های سیاسی داشته باشد.

این پدیده بزرگ که خداوند متعال به واسطه آن بر امت و ملت‌های اسلامی منت نهاده، فرصتی برای توجه امت به آینده‌ای بهتر است که قهراً باید بررسی و مهم‌ترین نقاط آن مستندسازی شود.

نوشتن درباره ابعاد موكب‌ها به شیوه‌ای تخصصی، نیازمند مؤسسات بزرگی برای بررسی و پژوهش است تا این حرکت بتواند به مسائل مهم و سرنوشت‌ساز زندگی جوامع اسلامی پردازد و با ایمان، ارزش‌ها، اخلاق، آداب و رسوم، دین و نهضت حسینی و مقدمه‌سازی برای ظهور و دیگر مسائل حساس مرتبط شود.

سخن گفتن درباره موكب‌های حسینی، سخن از ویژگی‌های ملت عراق و صفات و موضع‌گیری‌ها و صبر و بزرگواری و فداکاری‌های آنان است، در عین حال سخن از همه ملت‌های اسلامی با همه جوانب آنهاست که زیارت امام حسین (ع) به صورت آینه بازتاب‌دهنده‌ای برای زندگی ملت‌ها تلقی می‌شود.

این موكب‌ها، به عطا و بذل و بخشش پرداخته و شعائر دینی را احیا نموده و به نهضت امام حسین (ع) بقا، دامنه و استمرار بخشیده‌اند و طی تاریخ موضع‌گیری‌های دیکتاتورها را به چالش کشانده و داشته‌های ارزشمند و گرانبهای خود را در این راه فدا کرده‌اند، زیرا چه بسیار شیعیان عراق که در این راه جان باخته‌اند و بسیاری از آنان زنده‌به‌گور شده‌اند و پیکرهای آنها در برهه‌های دیگر به خاطر زنده نگاه داشتن شعائر کربلا با مواد منفجره و بمب‌گذاری متلاشی شده است. بنابراین، ما باید به این موارد اشاره

کنیم و آن‌ها را بزرگ‌بداریم و درباره آن‌ها بنویسیم. این موکب‌ها به آینه بازتاب‌دهنده علاقه‌مندی و اخلاص و ارادت شیعه به امام حسین (ع) تبدیل گشته، در عین حال نشانگر ویژگی‌های ملت عراق، تاریخ، آداب و رسوم آن‌ها، اندیشه‌ها و فرهنگ مردمی آن، ادبیات، شخصیت و هویت این ملت است. از همین رهگذر، این کتاب عبارت از نوعی مشارکت در این موضوع است که بتوانیم برخی نکات تاریخی، میدانی، فکری، دینی و ادبی را از جنبش این موکب‌های عزاداری در عراق روشن‌سازیم و در این زمینه مشارکتی داشته و نوعی حق‌شناسی و منت‌پذیری از این ملت بخشنده داشته باشیم که ملت عراق، ملت موکب‌ها و عشق و محبت است و این شعار آنان است که: «زائران حسین خوش آمدند» و: «چای ابو علی را بنوشید»؛ چنان‌که این کتاب بازتاب‌دهنده تاریخ مقاومت ملت عراق نیز است.

غلامرضا آبادری

رایزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در عراق

درآمد

این پژوهش در چند فصل صورت می‌گیرد که براساس بررسی و حضور میدانی و پیگیری و ثبت و نگارش حوادث، با تسلسلی تاریخی است که از راه مشاهده و زیستن متمادی با این رویدادها و پیگیری آن اغلب، تحلیل موضع‌گیری‌هاست. این رویداد، بیشتر از آنکه نیازمند منابع و کتاب‌ها باشد، به طبیعت خود نیازمند فهم و حضور میدانی و بررسی و پیگیری است با اینکه ما هنگام نیاز، به کتاب‌ها و منابع نیز مراجعه می‌کنیم. از همین رهگذر، این پژوهش ما را به پیگیری‌هایی واداشته که چندین سال ادامه داشته است.

در این بحث و بررسی در پی اثبات حقانیت تاریخی و مشروعیت این زیارت و شعائر نیستیم که درست بودن این حرکت و فداکاری‌هایی را که از طریق این موب‌ها انجام شده ثابت نماییم؛ بلکه در پی بررسی این جنبش و ثبت مهم‌ترین ارزش‌های آن هستیم که این مسئله خود، به واقعیتی تاریخی تبدیل شده که در میدان و وجدان امت حاضر است و مشروعیت و حقانیت آن از ایمان این امت برمی‌خیزد.

این ملتی که سختی‌ها را به جان خریده و خطرات را پذیرفته و بر تارک زمان ایستاده و بر فراز جایگاه مجد و عظمت قرار گرفته و حتی مرگ، او را از کار باز نداشته و هرگز آرامش و بی‌حرکتی را انتخاب نکرده و همواره شعار «هیئات منا الذلّة» را فریاد بر آورده و موب‌هایش طی تاریخ در حرکت بوده است، نمی‌توان چیزی جز دربارهٔ مکتب آن سخن گفت؛ مکتبی که از افتخارات مکتب‌ها و ارزش‌ها به شمار می‌رود، باید حرکتش را به بررسی بنشینیم و از آن درس بیاموزیم. در تاریخ عراق سخن از دو دسته موب‌هاست، یکی موب‌هایی که ما درصدد بیان آن هستیم که موب‌های خدمتگزاری حسینی است و دوم موب‌های افتخار است و عراق خود، موب‌هایی از فداکاری‌ها و جهاد و بخشش است. تأکید می‌کنیم که ما در بحث و بررسی این پدیده، بر جوانب مهم و متعارفی تمرکز می‌کنیم که مایهٔ افتخار همگان و نشانگر ژرفای معنویت ولایی ملت عراق است، زیرا این کتاب به تناسب امکانات، چه‌بسا به زبان‌های دیگری ترجمه شود و با این کار نوعی گواهی در برابر ملت‌ها، دربارهٔ ملت عراق خواهد بود. ملتی که شخصیت و الایش با این موب‌ها شکل گرفته است و از خدا می‌خواهیم به ما توفیق عنایت فرماید.

تعریف موکب

۱. مَوَكِب (از نظر واژه‌شناسی): اسم جمعش مواکب است و مَوَكِب یعنی کسانی که برای حرکتی نمایشی بر شتران سوار شده‌اند و موکب به معنای گروهی از مردم است که سواره و پیاده برای آرایش یا نمایشی در حرکت‌اند. همچنین گفته می‌شود: «وَكَبَ الطَّبِيُّ» یعنی: «آهو به سرعت و با شتاب حرکت کرد». مواکب نیز از همین ریشه گرفته شده است و گروهی از مردم‌اند که سواره یا پیاده به آرامی به سوی یک هدف حرکت می‌کنند و ممکن است حرکت آن‌ها برای تفریح یا برای سفر باشد و گاهی گفته می‌شود: «ظَبِيَّةٌ وَكُوبٌ» یعنی: «آهوایی که همراه گله خود است».

۲. موکب (در اصطلاح) گروهی از مردم‌اند که یک راهپیمایی یا تظاهرات اجتماعی معینی را برای هدفی مشترک تشکیل می‌دهند که همان خدمت به خاندان پیامبر و نشان دادن دوستی و محبت به امام حسین (ع) است.